

חינוך בארצות הברית // טעון שיפור: האם עוד ניתן להציל את החינוך בארה"ב?

מערכת החינוך בארצות הברית מיטלטלת בין הרחבת ההשקעה בחינוך הציבורי להפרטה קיצונית. הישגי התלמידים נמוכים וההורים נדרשים לממן מכיסם חלק הולך וגדל מצורכי בתי הספר. עם מינויה של שרת החינוך בטסי דבוס, מיליארדרית הדוגלת בהפרטה, מתבקש לשאול: לאן בתי הספר האמריקאים מובילים את אמריקה?

11:41 07.06.2017 מאת: [ליאור דטל](#)

"האומה שלנו בסכנה. איבדנו את ההובלה בתעשייה, במדע ובחדשנות טכנולוגית למתחרינו בעולם. כעת עלינו לדווח לציבור שהמוסדות החינוכיים בחברה שלנו מתפוררים, וכי גל של בינוניות מאיים על עתידנו כאומה. אם כוח עוין זר היה מנסה לכפות עלינו את הבינוניות הקיימת כיום במערכת החינוך, היינו מתייחסים לכך כאל הכרזת מלחמה. אבל אנחנו אשמים במצב. זוהי כניעה חינוכית".

למרות שנשמע כאילו המילים האלה מתארות את המצב הנוכחי בארצות הברית ובאותה קלות גם בישראל, עברו כמעט 35 שנים מאז שנכתבו, כחלק מדו"ח מיוחד של ועדה לאומית שמינה נשיא ארצות הברית אז, רונלד רייגן, לבחינת מערכת החינוך. מאז יצאה מערכת החינוך האמריקאית למסע ממושך של רפורמות חינוכיות, הפרטה, הצבת יעדים מדידים, מבחני הערכה לתלמידים והשקעה חסרת תקדים בחינוך. ולמרות זאת, אחרי השקעה של מאות מיליארדי דולרים בצעדים שהיו לעתים שנויים במחלוקת, תלמידי ארצות הברית מדורגים במקום ה-40 במבחני פיז"ה במתמטיקה – אחרי רוב המדינות המפותחות, ולצד מדינה קטנה אחרת עם מערכת חינוך כושלת לא פחות: ישראל. ובכל זאת יש הבדל משמעותי: ארצות הברית משקיעה בכל תלמיד בבית הספר היסודי 60% יותר מההשקעה המקבילה של ישראל. במבחני הקריאה והמדעים הצליחו תלמידי ארצות הברית יותר מהתלמידים בישראל, שכשלה גם בתחומים אלה, אך גם כך היה הציון של מערכת החינוך האמריקאית בתחומים אלה נמוך בהשוואה לציונים של מדינות רבות שחלקן משקיעות פחות משאבים ממנה בחינוך.

"פעם מיקומה של ארצות הברית בעולם היה מובטח, אבל לא עוד. ההיסטוריה לא אדיבה לבטלנים", נכתב בדו"ח שהוזכר קודם, ושהוגש ב-1983. "זמן רב עבר מאז שעתידה של אמריקה הובטח על ידי משאבי טבע והתלהבות אנושית. העולם הוא כפר גלובלי ואנחנו חיים בסביבה של מתחרים נחושים, מחונכים היטב, ובעלי מוטיבציה גבוהה".

לצערם של האמריקאים, גם הדור הנוכחי של תלמידי בתי הספר במדינה לא מצליח להתחרות בידע ובכישורים של התלמידים במדינות מזרח אסיה, וגם לא בזה של תלמידי רוב המדינות ב-OECD. רק 5.9% מתלמידי ארצות הברית הצטיינו במבחן פיז"ה האחרון במתמטיקה. בסינגפור, לעומת זאת, 35% מהתלמידים הצטיינו במבחן – כמעט פי שישה. שבעת המקומות הראשונים בקרב המדינות בעלי שיעור המצטיינים הגבוה ביותר במבחן היו של אזורים ומדינות באסיה. ארצות הברית מופיעה בתחתית הרשימה, מתחת לממוצע המצטיינים בכל מדינות ה-OECD (10.7%), ואפילו בשיעור נמוך יותר מאשר בישראל (8.9%). עם זאת, תלמידי ישראל הציגו בסך הכל רמת כישורים נמוכה יותר במבחן פיז"ה מזו של מקביליהם האמריקאים, וגם הפערים בהישגי התלמידים בארץ היו השניים בחומרם מתוך 72 מדינות שנבדקו. בארצות הברית, אחת מהמדינות המקוטבות במערב, היו פערי ההישגים של התלמידים נמוכים יותר.

מערכת החינוך האמריקאית היא אחת המורכבות בעולם והיא משתנה ממדינה למדינה, ואפילו בין הערים השונות. יש בה כ-3.5 מיליון מורים שמלמדים בכ-100 אלף בתי ספר. בדומה לישראל, גם בארצות הברית יש ערים שמצליחות להעניק חינוך איכותי לתלמידיהן, לעומת כאלה שנכשלות במשימה; ופועלים בה בתי ספר מצוינים וחדשניים, לצד בתי ספר שפוגעים בעתיד הקהילות שהם משרתים. גם היא מתמודדת עם אוכלוסיה הטרוגנית ופערים כלכליים וחברתיים.

קשה כמובן להשוות בין מערכת החינוך הישראלית לבין מערכת המשרתת פי 25 יותר תלמידים ב-50 מדינות. למרות זאת, בשני העשורים האחרונים החלה ישראל לשאול מאפיינים ממערכת החינוך האמריקאית בציפייה שסייעו לשיפור החינוך הישראלי. כמו בארצות הברית, גם בישראל עברה המערכת לשיטת מדידה והערכה של תלמידים באמצעות מבחנים השוואתיים, תוך הצבת יעדים לשיפור, והתחוללה הפרטה עמוקה של מערכת החינוך שהקלה על פתיחת בתי ספר פרטיים ועל כניסת גורמים פרטיים למערכת החינוך הממלכתית. ואולם, בארצות הברית הכל בוצע באופן נרחב יותר וקיצוני יותר. באותן שנים, מדינות אחרות בעולם נקטו גישה הפוכה – השקיעו במורים ובמנהלים, דאגו לרווחת התלמידים לפני ההישגים, צמצמו עד לאפס את מבחני ההערכה והמדידה והגבילו באופן משמעותי את בתי הספר הפרטיים. בפינלנד, למשל, ההשקעה הפרטית במערכת החינוך נמוכה מ-1%, בניגוד ל-8% בארצות הברית ו-11.5% בישראל, לפי נתוני OECD, וכמעט שלא פועלים בה בתי ספר פרטיים. למרות זאת, ואף כי ההשקעה הכספית במערכת נמוכה באופן משמעותי, פינלנד מובילה כבר שנים את טבלת המדינות בעלות ההישגים הגבוהים ביותר במבחנים הבינלאומיים.

גם קנדה, שמתמודדת כמו ישראל עם אתגרים של פערים חברתיים ואוכלוסייה גדולה של מהגרים, הצליחה לבצע רפורמה משמעותית במערכת החינוך שלה, ובמבחני פיז"ה האחרונים, שפורסמו בדצמבר 2016, דורגה במקום השלישי בעולם במיומנויות קריאה, במקום השביעי בעולם במדעים ובמקום העשירי במתמטיקה. בראש הטבלה בכל שלוש הקטגוריות ניצבת סינגפור.

מעניין במיוחד המקרה של מחוז אונטריו בקנדה, שבו לומדים, בדומה לישראל, כ-2 מיליון תלמידים. רבים מהם בני מהגרים, וחלקם ילדי פליטים. תלמידי המהגרים במחוז הצליחו להגיע לרמת הישגים קרובה לזו של ילדי קנדה, בעוד שבארצות הברית ההישגים של ילדי המהגרים נמוכים משמעותית. בקנדה אין שליטה ממשלתית מרכזית במערכת החינוך, ולכל מחוז יש חופש פעולה. הרפורמה במחוז אונטריו לא רק תרמה לשיפור משמעותי בהישגי התלמידים, אלא גם סגרה את הפערים בהישגים בין תלמידים ממעמדות כלכליים שונים.

בכל המדינות הללו, שכר המורים וההשקעה בכל תלמיד גבוהים יותר מאשר בישראל וכיתות הלימוד צפופות הרבה פחות, אם כי בשנים האחרונות חל בישראל שינוי מגמה מסוים לטובה בנושאים האלה.

חינוך ציבורי עם טוויסט

מערכת החינוך בארצות הברית היא ציבורית ברובה, ובאופן רשמי נהוג בה חינוך חנם. עם זאת, הורים נדרשים לעתים לשלם עד אלפי דולרים בשנה, באמצעות תרומות שהם מתבקשים לגייס למען בתי הספר. תלמידים שהוריהם אינם יכולים לשלם, נפגעים. "הילדים שלי למדו בבית ספר ציבורי מצוין בארצות הברית", מספרת עו"ד אלונה וינוגרד, שחיה בשנים האחרונות בניו יורק וכעת צפויה לחזור לישראל. "הכיתות היו מאובזרות ואיכות המורים היתה גבוהה מאוד, אבל מה שמאפשר לבית הספר להיות טוב כל כך הוא מערך משומן של שנור מההורים. הופתעתי מיד אחרי פתיחת שנת הלימודים, כשביקשו ממני לתרום כסף. אפשר לתרום לרכישת אביזרים לכיתות, להעסקת עוזרים בכיתות ולשיעורי העשרה, ובנוסף ההורים מתבקשים להתנדב בתוך בית הספר. בשנה שעברה התנדבתי יחד עם שלושה הורים בחדר האוכל ובמשך שנה שלמה כל הורה היה אחראי על ניקוי שולחנות פעם בשבוע. השנה אני מתנדבת בחדר האמנות, אני עוזרת למורה ומפנה אותה מכל המשימות שלא קשורות להוראה, וכך התלמידים מקבלים יחס טוב יותר. יש פה הגבלה של עד 25 תלמידים בכיתה ומקצוע ההוראה נתפש ברצינות, אבל בסוף השנה אתה שואל איפה החינם בחינוך פה? רק הטיול השנתי עלה לנו 300 דולר". לדברי וינוגרד, הלחץ שמופעל על ההורים לגייס כספים הוא משמעותי ומורגש גם בכיתות הלימוד. "בשנה הראשונה שלנו בעיר מצאתי את עצמי מתחילה להתקשר להורים שלי ולחברים כדי שיעזרו לי לתרום כסף לבית הספר, כי ככל שתורמים יותר כך בית הספר מבטיח לתלמידים פרסים גדולים יותר, וזה גורם שמפעיל לחץ גדול על המשפחות", היא

אומרת. "השנה בחרתי להשקיע מזמני בבית הספר ולהתנדב בו. עכשיו אני מסייעת להם לארגן תערוכת אמנות של התלמידים, כשהציורים הנבחרים יוצגו בבית המכירות הפומביות סותבי'ס. אני מעריכה שכל הורה בבית הספר תורם בממוצע 1,000 דולר בשנה ואני יודעת שיש הורים שתורמים גם 12 אלף דולר בשנה".

ההישענות על כספי ההורים מעמיקה את הפערים החברתיים בין התלמידים. "הילדים שלי לומדים, מתקדמים ומקבלים יחס טוב מהמורים", אומרת וינוגרד. "אבל אם בית הספר היה נמצא בעיר או בשכונה אחרת, הוא גם היה נראה אחרת, כי יש מקומות שבהם ההורים לא יכולים לגייס כל כך הרבה כספים. ככל שבית ספר נשען יותר על ההורים, כך הוא טוב יותר, אבל הגישה הזאת יוצרת פערים משמעותיים מאוד וגם תחרות לא הוגנת בין התלמידים. יש בבית הספר משפחות מרקעים כלכליים שונים וזה יוצר מתיחות. בתוך בית הספר נוצרו מעמדות של ילדים להורים שיש להם וילדים להורים שיש להם פחות, והמצב מחמיר ככל שהילדים גדלים. בכל שנה ההורים נדרשים להשקיע יותר ויותר משאבים כדי לקבל חינוך טוב יותר".

בעוד החינוך הציבורי בנוי יורק הוא חינוך פרט לתרומות ההורים, החינוך הפרטי יקר מאוד. עלות הגן הפרטי נאמדת באלפי דולרים בחודש, והורים שישלחו את ילדיהם לבית ספר פרטי יכולים להיפרד מעשרות אלפי דולרים בשנה, בדומה לשכר לימוד במכללה מובילה. בישראל, רק בתי ספר בודדים גובים מההורים סכומים כה גבוהים, בעוד שבארצות הברית זוהי תופעה נפוצה יותר.

וינוגרד, ששימשה בישראל מנכ"לית התנועה לחופש המידע, מציינת לחיוב גם את רמת השקיפות הגבוהה של בתי הספר בארצות הברית: "ההורים יכולים לראות הכל על בית הספר וכל הנתונים שקופים ומונגשים: הישגי התלמידים, התקציבים ורמת האלימות בכל מוסד". בישראל, משרד החינוך הגביר את השקיפות, אך רק לאחר שהפסיד בעתירה שהגישה התנועה יחד עם עמותות הורים, ובעקבות דרישת חברי כנסת. ואולם, הוא עדיין לא מונגש בצורה ברורה בפני ההורים.

ערכה של הערכה

מתוך דאגה למצב מערכת החינוך, חתם ב-2002 נשיא ארצות הברית אז, ג'ורג' וו. בוש, על רפורמת "אף ילד לא נשאר מאחור". פרט להגדלת תקציבי החינוך בעשרות אחוזים, הרפורמה כללה גם מערכת קפדנית של מדידה והערכה והגדילה את מערבות הממשל בבתי הספר הציבוריים, על חשבון המדינות, המחוזות ומנהלי בתי הספר. המטרה היתה לקדם את התלמידים המוחלשים, אבל למרות הכוונות הטובות ותוספות התקציב, התוכנית לא עמדה ביעדים, ושיטות ההערכה והמדידה שהיא כפתה על בתי הספר היו שנויות במחלוקת. ב-2015 חתם הנשיא אז, ברק אובמה, על צו נשיאותי חדש שרוקן מתוכן את הרפורמה של קודמו, צמצם את מעורבות הממשלה והחזיר חלק גדול מהעצמאות לשטח. זה לא הפריע למדינות אחרות, בהן ישראל, לפסוע בעקבות ארצות

הברית ולשקוע גם כן במערכת של מדידה והערכה שלא הצליחה באמת להביא לשיפור כללי במערכת החינוך.

אלא שהרפורמה שהנהיג בוש היתה קיצונית הרבה יותר מזו שאומצה בישראל. בין השאר, היא קבעה כי כל בית ספר ציבורי נדרש להציג שיפור תמידי במדדים שלו, מדי שנה, או שיופעלו עליו סנקציות תקציביות. לתלמידי יתאפשר לעבור לבתי ספר מוצלחים יותר באזור, ובמקרי קיצון הוא אף ייסגר. גם המורים נדרשו לעבור הערכה שנתית על פי הישגי תלמידיהם. בדומה לביקורת על המבחנים הרבים בישראל, גם בארצות הברית חל מפנה בדעת הקהל, ונמתחה ביקורת חריפה על השיטות למדידת הישגים ועל הלחץ שבו נתונים בתי הספר והמורים בעקבותיהן.

"המרוץ לאוניברסיטאות העלילת בולט מאוד, ומתחיל ברגע שהילד נולד", אומרת וינוגרד. "בשיטה האמריקאית התלמידים עוברים לחטיבה כבר בכיתה ו' ואחריה לתיכון, ולמבחני ההערכה יש השפעה רבה על העתיד שלהם". בניו יורק, שבה התגוררה, התלמידים נבחנים במבחנים ארציים בכיתות ג'-ה', והתוצאות משפיעות על סיכוייהם להתקבל לחטיבות הביניים המובילות. "בתקופת מבחני ההערכה בית הספר כולו עוסק בזה", היא אומרת. "יש מעט מאוד חטיבות ציבוריות טובות שקבלה אליהן תשפר את הסיכוי להתקבל לתיכון טוב, שישפר את הסיכוי להתקבל לאוניברסיטה טובה. אם אתה לא מצליח להכניס את הילד שלך לאחת מחמש חטיבות הביניים הטובות ביותר, אתה פוגע בסיכויי הצליחה בעתיד, אלא אם תשלח אותו לבית ספר פרטי שבו שכר הלימוד קרוב ל-40 אלף דולר בשנה. ההתעסקות בזה חסרת פרופורציות".

בעקבות הצו הנשיאותי שעליו חתם אובמה לפני כשנתיים, בארצות הברית עדיין מתקיימות בחינות הערכה שנתיות מכיתה ג' ועד כיתה ח', אבל כעת המדינות והמחוזות השונים יכולים להחליט כיצד להתייחס לתוצאות ורשאים לפתח שיטות הערכה עצמאיות. בישראל, מבחני המיצ"ב נערכים רק בכיתות ה' וחי', והם צומצמו במידה מסוימת בהוראת שר החינוך לשעבר, שי פירון. למרות זאת, בארץ הם נערכים בכל בתי הספר היסודיים וחטיבות הביניים באנגלית, שפת אם ומתמטיקה, ובכיתות ח' גם במדע וטכנולוגיה, אך כל בית ספר משתתף במבחנים רק אחת לשלוש שנים (כלומר, לא שנה אחרי שנה, כל פעם בודקים קבוצה אחרת של בתי ספר). בנוסף, בתי ספר רשאים לבצע את בחינת המיצב בכל שנה, כמבחנים פנימיים.

פרופ' ויליאם סמית, חוקר מדיניות בכיר בתחום החינוך באונסק"ו, אומר למגזין TheMarker כי "מדדים ושיטות הערכה של תלמידים יכולים להביא תועלת כשרוצים לוודא שהתלמידים לומדים את מיומנויות היסוד, אבל היישום הנוכחי של מבחני ההערכה והאופן שבו הם מתבצעים גרר השלכות לא רצויות, בעיקר עבור תלמידים מוחלשים".

מהו הפתרון?

"אני מעדיף שיטה מצומצמת שתדגום קבוצות של תלמידים כדי לזהות מקומות שבהם דרושים משאבים רבים יותר".

ובכל זאת, איך אפשר לדעת מה קצב ההתקדמות ללא מדידה והערכה?

"ליעדים ולמידת התלמידים היה פוטנציאל לשיפור השוויון, אבל יש להם גם השלכות לא רצויות. התנועה שדרשה להרחיב את מבחני ההערכה לא השיגה את היעד שלה, להבטיח חינוך איכותי לכל התלמידים, ללא קשר למצבם. השיטה הזאת אתגרה בתי ספר ומדינות רבות הורידו את רף המיומנויות הנדרש, כדי לאפשר ליותר תלמידים לעבור את המבחנים. גם האיום בסנקציות על בתי הספר גרם למורים 'ללמד למבחן' במקום ללמד את התלמידים, ולפעול בדרכים אחרות כמו להעביר תלמידים מתקשים לחינוך המיוחד או פשוט לרמות. התנועה הזו הביאה את תלמידי ארצות הברית להיבחן במוצע ב-113 מבחנים במהלך בתי הספר היסודיים וחטיבות הביניים, ובסופו של דבר גם הורים רבים מאסו בכך ושכנעו את ילדיהם לא להיבחן".

האם החוק של אובמה ישפר את המצב?

"השינוי של אובמה, רפורמת 'כל תלמיד מצליח', יביא לשיפור השיטה כי הוא מעודד מדינות לשלב מדדים נוספים מלבד מבחני הישגים, והמדדים הנוספים יספקו מבט רחב יותר על איכות בתי הספר. עם זאת, הוא עדיין יוצר קשר בין הישגי התלמידים במבחני ההערכה לבין הערכת המורים, ולדעתי הגורם הזה ימשיך להפיק תוצאות לא רצויות שישפיעו באופן חמור יותר על תלמידים מוחלשים".

שובר להצלחה

מרכזיותו של החינוך הפרטי במערכת האמריקאית עומדת כיום בליבו של ויכוח ציבורי בארצות הברית, שרק החמיר לאחר מינויה של המיליארדרית בטסי דבוס, התומכת בחינוך פרטי, לתפקיד שרת החינוך. מערכת החינוך בארצות הברית כוללת בתי ספר משלושה סוגים: לצד בתי הספר הציבוריים פועלים בתי ספר שמופעלים על ידי יזמים פרטיים – עמותה או חברה למטרת רווח – במימון המדינה ובפיקוחה, ומוגדרים כ"צ'ארטרים". בנוסף, ישנם גם בתי ספר פרטיים הממומנים באופן מלא על ידי שכר לימוד גבוה במיוחד של ההורים, וכמעט ואינם מפוקחים על ידי המדינה. בית הספר הראשון שפעל בשיטת צ'ארטר נפתח במיניסוטה לפני 25 שנים, וכיום פועלים בארצות הברית כ-6,000 בתי ספר כאלה, שנהנים מעצמאות גדולה יותר מזו של בתי הספר הציבוריים. הם מגייסים כספים נוספים מעבר לתקציבי המדינה שניתנים להם ולכן תנאי הלימוד בהם טובים יותר, והתלמידים נהנים משיעורי עזר, יחס אישי ותוכניות לימודים חדשניות. בתי הספר האלה שוכרים ומפטרים מורים בעצמם, בניגוד לבתי הספר הציבוריים, ומחויבים פחות לאיגודים המקצועיים שבאופן מסורתי מתנגדים לשיטת ההפעלה הזאת. עם זאת, מדי שנה נדחים כמיליון תלמידים המנסים להתקבל לצ'ארטרים, והם נאלצים להסתפק בבתי ספר טובים פחות. בחלק מהמקרים רוקנה השיטה אזורי מגורים מבתי ספר ציבוריים ראויים.

הקבלה לבתי הספר האלה נעשית בדרך אכזרית במיוחד – על ידי הגרלה פומבית שבה רק חלק קטן מהתלמידים שמגישים מועמדות לבתי הספר זוכים להתקבל אליו. השיטה הזו הזאת נשמעת הזויה עד שנזכרים שגם אצלנו פועלים בתי ספר שמקבלים תלמידים בשיטות פסולות של מיונים ומבחני קבלה, ולעתים בהגרלות. אמנם זהו עדיין שיעור קטן ביותר של בתי ספר, אך התופעה הולכת ומתרחבת. לאחרונה נחשף ב-TheMarker כי רוב בתי הספר התיכוניים שהוגדרו על ידי משרד החינוך כטובים ביותר בישראל משתמשים בשיטות מיון שונות כדי להבטיח מראש כי התלמידים שמתקבלים ללימודים בהם יהיו בעלי הנתונים הטובים ביותר.

גם בישראל בתי הספר הפרטיים פועלים במימון ציבורי, אך הם מופעלים על ידי עמותות או חברות ללא כוונת רווח, בעוד שבארצות הברית נהפכו הצ'ארטרים, בחלק מהמקרים, לאבן שואבת עבור חברות פרטיות וקרנות השקעה, שמנצלות אותם לקבלת הטבות מס. בארצות הברית עדיין יש צ'ארטרים שמופעלים על ידי עמותות שמצליחות לפתח בהם שיטות הוראה חדשניות, אך שאלת התרומה של בתי הספר האלה לאפקטיביות של מערכת החינוך עדיין נתונה בוויכוח.

דבוס מתכננת להעצים את החינוך הפרטי על ידי הרחבת מסלול הוואוצ'רים (Vouchers), שכיום נחשב שולי יחסית במערכת האמריקאית. בשיטה זו, שסופגת ביקורת רבה, ההורים מקבלים מהמדינה את תקציב החינוך המוקצה לילדם, והם רשאים לבחור לאיזה מוסד לשלוח אותו – ציבורי או פרטי. אם יבחרו במערכת הפרטית, יידרשו כמובן להשלים את הפער בין המימון שקיבלו לעלות הלימודים במוסד שבו בחרו. תומכי השיטה מציינים כי היא תאפשר לתלמידים רבים יותר גישה למערכת החינוך הפרטית, האיכותית יותר, אולם מחקרים מראים כי שיטה זו פוגעת בתלמידים – גם בתלמידים החזקים והמבוססים וגם בחלשים ובמערכת החינוך בכלל.

מבקריה מתריעים כי בהיעדר יכולת מימון עצמאית, משפחות מוחלשות לא יצליחו לנצל אותה כדי לבחור את בית הספר הטוב ביותר עבור ילדיהם, ושהשיטה תיטיב בעיקר עם משפחות מבוססות, שלמעשה יקבלו מהמדינה הנחה למימון לימודים בבית ספר פרטי. בנוסף, שיטת הוואוצ'רים תאפשר לבתי ספר פרטיים, שאינם מפוקחים על ידי המדינה, לקבל תקצוב ממשלתי באופן עקיף, והיא עלולה לעודד תלמידים רבים ללמוד בבתי ספר פרטיים שאינם מחויבים לשיטות ההוראה ולתוכנית הלימודים הממשלתית, ללא מעקב אחר הישגיהם. סכנה נוספת הגלומה בשיטת הוואוצ'רים היא סגירתם של בתי ספר ציבוריים שנחשבים לא מוצלחים, ופיטורי מורים, אחרי שתלמידים יעברו לבתי ספר ציבוריים מוצלחים יותר.

"שיטת הוואוצ'רים ושיטת הצ'ארטרים מעוררות דאגות גדולות יותר מהפוטנציאל הגלום בהן", אומר סמית. "אם המטרה העיקרית שלנו היא לספק חינוך איכותי לכל התלמידים, הדרך הטובה ביותר לעשות זאת היא על ידי השקעה משמעותית בחינוך הציבורי, לצד הגדלת הציפיות והגמישות של המורים, המנהלים והתלמידים".

האם הצ'ארטרים הצליחו להוכיח שהם טובים יותר מבתי הספר הציבוריים?

"יש שונות גדולה ברמת הצ'ארטרים בארצות הברית, שנעה בין בתי ספר עם הישגים מהגבוהים במדינה והנמוכים במדינה, והפערים בהישגים ביניהם גדולים יותר מבמערכת הציבורית. מחקר מ-2013 מצא ש-56% מבתי הספר בשיטת הצ'ארטרים היו שווים ערך לבתי ספר ציבוריים, 25% תפקדו טוב יותר ו-19% גרוע יותר. צריך לזכור שבערים מבוססות יותר, כמו ניו יורק, הצ'ארטרים עם ההישגים הגבוהים ביותר מקבלים בנוסף לתקציב הממשלתי גם תרומות, שבתי ספר ציבוריים בערים אחרות לא נהנים מהן".

יש נתונים שמצביעים על כך שהם מסייעים יותר לתלמידים מרקע כלכלי חלש.

"אכן, מחקר שנערך לאחרונה מצא כי יש בשיטת הצ'ארטרים יתרונות לבני מיעוטים ולתלמידים מרקע כלכלי חלש, אבל בתי הספר האלה נהנים מחופש שלעתים מאפשר להם לערוך מיונים ולבחור בתלמידים הרצויים להם – כך שתלמידים רבים עם הישגים נמוכים אינם מתקבלים ללימודים. בניו אורלינס, למשל, יש צ'ארטרים רבים, ובכל זאת נרשמו בה מקרים של תלמידים הזקוקים לתמיכה וסיוע בלימודים שנדחו על ידי בתי הספר".

הפרטה עד הסוף

סמית מציג עמדה הפוכה לזו של דבוס, ומציע לשפר את מערכת החינוך האמריקאית דווקא על ידי הגדלת ההשקעה בבתי הספר הציבוריים. "על בסיס הדאגה לשוויון ולשיפור ההישגים, הגדלת ההשקעה בחינוך הציבורי תאפשר לבתי הספר הציבוריים גמישות רבה יותר ותתן להם יכולת לחדש ולקחת סיכונים", הוא אומר. "יש שיטות חדשניות שפותחו במערכת הפרטית, אבל הן כמובן לא מוגבלות לשימוש בבתי ספר פרטיים בלבד. ביוסטון, למשל, החדירו לבתי הספר הציבוריים שיטות שפותחו בצ'ארטרים מובילים, והישגי התלמידים עלו".

דברים חריפים יותר אמר לפני כשנתיים ל-TheMarker חוקר החינוך הפינלנדי פרופ' פאסי סאלברג, שזכה לשם עולמי בעקבות מעורבותו ברפורמת החינוך בארצו: "הצ'ארטרים נהפכו לעוד פן של הפרטת המערכת", קבע סאלברג. "בשוודיה קרה אותו דבר בדיוק, ועכשיו בתי הספר שם מנוהלים על ידי משקיעים זרים ובנקאים שלוקחים את כספי משלמי המסים ומעבירים אותם לחו"ל". בישראל נהגות רשויות מקומיות רבות להעביר בתי ספר שבאחריותן לגופים פרטיים הפועלים ללא כוונת רווח, בהם רשתות החינוך אורט, עמל ועתידי, שבתמורה גובות נתח מהתקציב המועבר על ידי משרד החינוך לכל בית ספר. לאחרונה נחשף ב-TheMarker כי בבדיקה שערך משרד החינוך לא נמצא יתרון מובהק להפעלת בתי ספר על ידי גופים אלה, על פני הפעלה על ידי רשות מקומית. "אנו מזהים לאורך כל הרצף בעלויות שעושות עבודה טובה מאוד לצד בעלויות עם הישגים שטעונים שיפור, ויש לבדוק את הדברים באופן פרטני", כתב מנכ"ל משרד החינוך, שמואל אבואב, במכתב ששיגר לראשי הרשויות המקומיות.

עם כניסתה של שרת החינוך החדשה לתפקידה, מגיעה מערכת החינוך בארצות הברית אל צומת גורלי: שיטת הוואוצ'רים שמקדמת דבוס תביא להפרטה גדולה יותר של המערכת האמריקאית, והשלכותיה של הפרטה זו ישפיעו על דמותה של המערכת למשך עשרות השנים הבאות. מומחים מזהירים מפני המהלך שמקדמת דבוס. לאחרונה פורסם ב"ניו יורק טיימס" כי מחקר שבוצע במחוז קולומביה מצא שהשיגי התלמידים שמשתמשים בשיטות הוואוצ'רים הידרדרו לאחר המעבר לבתי הספר הפרטיים, וכי הם הציגו תוצאות גרועות יותר במתמטיקה ובקריאה לעומת תלמידים בבתי ספר ציבוריים. זאת, אף שבתי ספר אלה בוחרים את התלמידים הטובים והמבוססים ביותר לשורותיהם. הסיבה לכך היא ככל הנראה שתוכניות הלימודים בבתי ספר אלה אינן מפותחות מספיק ולא מפוקחות כראוי על ידי אף גורם. ובכל זאת, דבוס לא רק מעוניינת להרחיב את החינוך הפרטי במדינה, אלא היא גם אמרה לאחרונה כי תהיה מרוצה אם משרד החינוך לא יתקיים בעתיד.

"אי אפשר לקבל מצב שבו כל אחד יכול לפתוח בית ספר כמו חנות או עסק", אמר סאלברג בראיון ל-TheMarker ב-2015. "זה גורם לבעיות גדולות הרבה יותר מהתועלת. אין בעולם מערכת שהצליחה להשתפר על ידי הקמה של בתי ספר פרטיים". על שיטת הבחירה שמקדמת דבוס אמר סאלברג כי אין הוכחות מחקריות לכך שהשוק החופשי משפר את החינוך. "צ'ילה היא דוגמה טובה לכך: המערכת שם גרמה נזקים נוראיים למדינה, ובבריטניה ובארצות הברית מתמודדים עם אותן בעיות. מערכת החינוך האמריקאית נמצאת באותה רמה של סגרגציה כמו זו שהיתה בין שחורים ללבנים בשנות ה-50, והכל בגלל 10,000 בתי ספר פרטיים וצ'ארטרים שהקצינו את המצב".

יש גם מי שדווקא חולק שבחים למערכת החינוך האמריקאית, למרות הכל: "החינוך האמריקאי היום הוא מעבדה פדגוגית ענקית של ניסיונות יצירתיים, חלקם פורצי דרך וחלקם מצליחים פחות המנסים להתמודד עם הפערים החברתיים שהולעים ומעמיקים שם", אומר אלי הורביץ, מנכ"ל קרן טראמפ בישראל. "לנו בישראל יש הרבה מה ללמוד מהם, ואם נהיה צנועים, זריזים ונחושים מספיק, אולי נצליח להתמודד עם הפערים הלא פשוטים שלנו".